

De voetstappen van Petrus



Meditatie ds. Gerard Rinsma zondag 27 augustus 2017

Evangelielezing: Mattheüs 16:21-27

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Laatst viel het mij op, dat bepaalde teksten uit het evangelie nooit aan bod komen. Denk bijvoorbeeld aan de woorden van Jezus aan zijn toehoorders spreekt:

*Kom naar mij, jullie die vermoeid zijn en onder lasten gebukt gaan, dan zal ik jullie rust geven. Neem mijn juk op je en leer van mij, want ik ben zachtmoedig en nederig van hart. Dan zullen jullie werkelijk rust vinden, want mijn juk is zacht en mijn last is licht.*¹

Het is een tekst, die niet op het rooster vinden is, maar toch veel mensen aanspreekt. En ik vind het jammer, dat deze woorden van Jezus te weinig klinken en geklonken hebben, want ze vormen het hart van het evangelie van Mattheüs. Jezus is er niet op uit om mensen zware religieuze verplichtingen op te leggen; juist omgekeerd. Hij ziet het als zijn taak, zijn opgave om mensen van die lasten te bevrijden. Degene die dat het diepst heeft gepeild, is Paulus geweest. En degene, die dat opnieuw heeft ontdekt, is Luther. Maar het lijkt wel of elke religie op den duur ontaardt in regelfetisjisme. En elke religie na verloop van tijd opnieuw een hervormer nodig heeft, om ons te vertellen dat Gods liefde voor ons geen offers nodig heeft.

Zou het kunnen dat daarom het gedicht van de voetstappen zo veel mensen ook aanspreekt? U kent het wel; iemand kijkt terug op de weg, die hij heeft afgelegd langs het strand. En dan op een bepaalde plek ontdekt dat er maar één paar voetstappen staan. En als de dichter vraagt waar God dan op dat moment, waarop hij het zo moeilijk had, dan was, als antwoord krijgt: toen mijn kind heb ik je gedragen.² Hier wordt ons

¹ Schillebeeckx, Verhalen van een levende, pg. 140-148

Na zijn doop en drie woestijnbekingingen gaat Jezus naar Galilea (Mattheüs 4, 12) en verblijft daar bij het meer van Genesaret, met enkele uitstapjes naar noordelijk en oostelijk gelegen gebieden. Na verschillende preken en wonderen van Jezus legde Petrus, onder invloed van de fascinatie van Jezus' optreden, zijn Messiasbelijdenis af, en hij deed dit blijkbaar namens alle leerlingen. Jezus was hierdoor zeer ontroerd en verheugde zich erover, maar tegelijk legde hij zijn leerlingen voorlopig het zwijgen op over zijn messias-zijn (Mattheüs 16, 16-17). Dadelijk zal duidelijk worden waarom hij dit spreekverbod geeft..

² Voetstappen in het zand..

Ik droomde eens en zie/ ik liep aan 't strand bij lage tij.
Ik was daar niet alleen, /want ook de Heer liep aan mijn zij.
We liepen samen het leven door, /en lieten in het zand,
een spoor van stappen; twee aan twee, /de Heer liep aan mijn hand.
Ik stopte en keek achter mij, / en zag mijn levensloop,
in tijden van geluk en vreugde, /van diepe smart en hoop.
Maar als ik het spoor goed bekeek, /zag ik langs heel de baan,
daar waar het juist het moeilijkst was, /maar één paar stappen staan.

niet alleen lichte last en een zacht juk aangeboden, maar is het God zélf, die ons heeft gedragen.

Eén paar voetstappen staan er. Maar hoe mooi het gedicht ook is, voor mij ontbreekt er iets; het is te eenzijdig. Want soms zijn er veel meer voetstappen langs de vloedlijn te ontwaren. Voetstappen van mensen, die ons een andere koers willen laten inslaan. Een andere koers dan we ons hadden voorgenomen. Voetstappen van mensen, die ons een aantrekkelijk alternatief willen aanbieden; voetstappen van mensen, die ons een gemakkelijker route willen aanbevelen. Voetstappen van mensen, die zeggen dat ze het beste met ons voor hebben. Voetstappen dus, zoals die van Petrus.³

Maar als ik terugkijk op mijn leven tot zover, zie ik de voetstappen van Petrus ook naast die van mij staan. Kan ik in het spoor, dat ik heb afgelegd, ook de voetstappen van Petrus herkennen.

Luther verjoeg de duivel met een inktfles, die hij naar het behang gooide. Luther sprak de legendarische woorden: hier sta ik, ik kan niet anders.

En omdat Jezus in het voorstel van Petrus een duivelse verleiding ervaart, bijt hij hem toe: 'Ga terug, achter mij, Satan! Je zou me nog van de goede weg afbrengen. Je denkt niet aan wat God wil, maar alleen aan wat de mensen willen.'⁴

Met één woord ontmaskert hij de goede bedoelingen van Petrus als een valstrik, als een poging hem van z'n weg af te houden. Met één woord doorziet hij Petrus' bezorgd zijn als een subtiële manipulatie. Zou je dat

Ik zei toen "Heer waarom dan toch?"/Juist toen ik U nodig had,
juist toen ik zelf geen uitkomst zag, /op het zwaarste deel van mijn pad..."

De Heer keek toen vol liefde mij aan, /en antwoordde op mijn vragen;

"Mijn lieve kind, toen het moeilijk was,/ toen heb ik jou gedragen..."

³Schillebeeckx, Verhalen van een levende, pg. 140-148 Na verschillende preken en wonderen van Jezus legde Petrus, onder invloed van de fascinatie van Jezus' optreden, zijn Messiasbelijdenis af, en hij deed dit blijkbaar namens alle leerlingen. Jezus was hierdoor zeer ontroerd en verheugde zich erover, maar tegelijk legde hij zijn leerlingen voorlopig het zwijgen op over zijn messias-zijn (Mattheüs 16, 16-17). Dadelijk zal duidelijk worden waarom hij dit spreekverbod geeft.

Van dat ogenblik af is Jezus ervan overtuigd dat zijn leerlingen tot de erkenning zijn gekomen van zijn opdracht van Godswege: hij is 'de Komende', door de joden verstaan als de verwachte Messias. En vanaf dit moment neemt Jezus niet meer (zoals tevoren) voortdurend de wijk om de harde confrontatie met zijn tegenstanders te ontvluchten. Kort daarna immers spreekt hij herhaaldelijk over zijn gaan naar het zuidelijke Jeruzalem, waar hij veel zal moeten lijden wegens verwachte tegenstand. Opnieuw neemt Petrus daarop het woord, maar nu om te protesteren tegen 'het moeten lijden' van Degene die hij een paar dagen tevoren voor het eerst had beleden als de Messias; dat kan er volgens Petrus onmogelijk bij horen.

⁴ Schillebeeckx, Verhalen van een levende, pg. 140-148 Jezus echter reageert uitermate fel en scherp op dit verzet van Petrus, die zelfs voor 'satan', juister vertaald 'dwarskop', d.i. tegenstrever of dwarsligger, door Jezus wordt uitgemaakt (Mattheüs 16, 16.21-23)

nou wel doen, jongen? Denk je niet dat het te gevaarlijk is? Zou je er niet nog eens over willen denken? Denk je dat het echt geen kwaad kan? Weet, je maakt je moeder zo ongerust.

Er is dat beroemde lied van Frank Sinatra: I did it my way. En ik vroeg me af: hoeveel mensen kunnen hem dat nazeggen? I did it my way. Hoeveel mensen kunnen dat van hun eigen leven zeggen? Dat ze in hun leven hun eigen weg zijn gegaan en zich niet hebben laten bepalen door anderen? Door wat anderen er van vonden, er van dachten? Hoeveel mensen zich niet laten leiden door het oordeel van ouders, van echtgenoot of echtgenote, van kinderen, van vrienden, van kennissen, van de buurt, door wat de kerk en de dominee ervan vond? Wie kan dat zeggen: I did it my way. Kunnen we momenten ons te binnen halen, waarop we niet naar anderen, maar naar onszelf hebben geluisterd. Kunnen we ons keuzes herinneren, waarop we niet de stem van anderen, maar de stem van ons eigen hart zijn gevolgd?

Misschien niet, en plagen ons de herinneringen, waarop we omwille van de lieve vrede, omwille van de zekerheid, omwille van het voordeel, om ergernis te voorkomen toch maar naar anderen hebben geluisterd, toch maar gedaan wat anderen vonden, toch maar gedaan wat anderen van ons vroegen, gewoon omdat we de gedachte niet konden verdragen dat anderen ons niet aardig, niet sympathiek, niet lief zouden vinden. Omdat we bang waren dat we uit de gunst zouden vallen, omdat we bang waren, dat andere mensen daardoor misschien wel eens een hekel aan ons zouden kunnen krijgen. Zijn we daarmee niet groot geworden: dat vindt mamma niet lief van je; dat vindt pappa niet aardig van je. En was de grootste straf niet, dat pappa en mamma ons misschien niet meer lief zouden vinden, niet langer aardig. En deed niet het meeste verdriet wanneer je hoorde dat je je moeder pijn had gedaan; dat je haar zo ongerust had gemaakt.

En dan zal je als ouder toch maar met al je goede bedoelingen en al je oprechte ongerustheid "ga weg achter mij, satan," in je gezicht geslingerd krijgen. Waarom reageert Jezus zo heftig, waarom noemt hij Petrus satan? Omdat hij zelf van binnen ook ongerust is en omdat het voor hem heel verleidelijk is om het zekere voor het onzekere te kiezen, is het heel aantrekkelijk om een veilige weg te kiezen.

Ook Jezus is bang voor wat er zal gaan gebeuren. En nog kan hij terug, nog kan hij in Galilea blijven. Nog kan hij de confrontatie uit de weg,

nog kan hij gehoor geven aan de bezorgdheid van vader Petrus en aan de ongerustheid in z'n eigen hart.

Maar tegelijk weet hij dat niemand anders dan hijzelf verantwoordelijk is voor z'n eigen leven en dat niemand die verantwoordelijkheid kan afnemen of overnemen. En Jezus weet, beseft dat hij die rekenschap niet naar mensen hoeft af te leggen, maar naar God, dat hij zich daarom niet moet laten leiden door wat mensen met al hun goede bedoelingen vinden, maar dat hij zich moet laten leiden door wat God van hem vraagt.

En ook de ongerustheid en bezorgdheid van Petrus is geen reden, geen excuus om die verantwoordelijkheid uit de weg te gaan. Jezus zal de weg gaan, waartoe God hem roept, waartoe hij zich t.o. God en zichzelf verplicht weet. “Als men opkomt voor een goede zaak, een beweging die mensen kan helen en bevrijden van angst en onderdrukking, dan is, gegeven het boze in onze wereld, het omzeilen van lijden, dat omwille van die zaak medemensen je aandoen, inderdaad een satanische verzoeking, — ook als onrecht lijden historisch gesproken voorspelbaar op een fiasco uitloopt”, schrijft Schillebeeckx in een van zijn preken. “Daarin ligt voor de verdrietige leerlingen juist de kern van hun probleem: ze kunnen niet begrijpen dat een messiaanse bevrijder moet lijden. Deze paradoxale confrontatie tussen bevrijdende messianiteit en de tegendraadse messiaanse weg van Jezus van Nazaret om als consequentie van zijn persoonlijke keuze voor het levensgeluk van anderen, onschuldig, lijden en geweld door toedoen van kwaadwillige mensen geweldloos te ondergaan, is een keerpunt geworden in heel de geschiedenis van de mensheid en van de wereldgodsdiensten.”⁵

Dat maakt de persoon van Jezus van Nazareth uniek. Want alle zelf uitgeroepen messiassen voor hem en na hem schuwden het geweld niet, sterker dachten met guerrilla en terreurtechnieken het koningschap van Israël te herstellen.⁶ Nee, zegt Jezus, de Messias zal veel moeten lijden

⁵ Schillebeeckx, Verhalen van een levende, pg. 141

⁶ Jona Lendering Opstandelingen, legionairs en messiassen De rol van geweld in de samenleving van Jezus
-63 v.Chr.: Pompeius
46 v.Chr.: Julius Caesar in Egypte
40 v.Chr.: Parthische aanval
38 v.Chr.: Vestiging van de macht van koning Herodes
Onbekend: koning Herodes versus Nabateeërs
25 v.Chr.: Romeinse expeditie naar Jemen
4 v.Chr.: Messiaanse opstanden ten tijde van Varus
6 n.Chr.: Opstand ten tijde van Quirinus

door toedoen van de oudsten, de hogepriesters en de schriftgeleerden, en uiteindelijk gedood worden.⁷ Het is niet God, maar smerig mensenwerk, dat Jezus naar het kruis bracht, zegt opnieuw Schillebeeckx.⁸ Maar als Jezus in een adem verkondigt dat hij op de derde dag uit de dood zal worden opgewekt, dan is dat niet alleen een overwinning op de dood, maar veel meer op het kwaad!⁹

*Toch overwint eens de genade,
en maakt een einde aan de nacht.
Dan onderwerpt de Heer het kwade,
dan is de strijd des doods volbracht.
De wereld treedt in 's Vaders licht,
verheerlijkt voor zijn aangezicht.¹⁰*

Daarom overstijgt, over ons lijk heen, 'het concreet goede' dat we deden in respect en openheid naar 'de ander', de radicale vergankelijkheid van het kwade. Het goede, gerechtigheid en liefde, zijn sterker dan het kwade. In alledaagse taal uitgedrukt betekent dit: al zijn we er allesbehalve zeker van dat fatale situaties zich ten goede zullen keren, er zullen altijd mensen zijn die de fakkel van goedheid, gerechtigheid en liefde doorgeven aan volgende generaties. Ondanks alle kwaad en onrecht is er in mensen een onuitwisbare, fundamentele basis van goedheid.¹¹

28 n.Chr.?: Herodes Antipas versus de Nabateërs

41 n.Chr.: Petronius

66-70 n.Chr.: Joodse Oorlog

74 n.Chr.: Masada

115-117 n.Chr.: Messiaanse Oorlog in de Diaspora

131-136 n.Chr.: Bar Kochba

⁷ Matth. 16:21 vv

⁸ Schillebeeckx, Verhalen van een levende, pg. 147

⁹ Schillebeeckx, Verhalen van een levende, pg. 140-148 Godgelovigen, die evenmin iets begrijpen van het voortdurende kwaad en onrecht in de wereld, geven desondanks het laatste woord aan het goede en niet aan het kwaad. Gezien de aanwezigheid ook van zoveel goeds in onze wereld, naast zoveel kwaad, kunnen Godgelovigen zeggen dat God, in ons geloof in Hem, ons toezegt dat zijn scheppingsbemoeienis uiteindelijk het goede en niet het kwade de overhand wil laten hebben. 'Bij het einde' verdwijnt definitief 'het kwade'. 'Het goede' daarentegen blijft, en wel onaantastbaar. En die eindtoestand is juist 'goed' te noemen, al gaat het heel onze versmalde rationaliteit te boven. Welnu, want ik geef geen filosofisch betoog, maar een christelijke homilie: heel dit zojuist geschetste, diepmen-selijke existentiële probleem is ook de kern en de interesse van het transfiguratieverhaal, vooral in het Mattheüs-evangelie.

¹⁰ Gezang 755:1

¹¹ Schillebeeckx, Verhalen van een levende, pg. 147-148 Godgelovigen schrijven dit toe aan onze goede oorsprong uit goddelijke Bron. Vóór alle kwaad 'zag God dat het goed was'. Deze opvatting — noem het voor sommige humanisten een droom of een visioen, of voor Godgelovigen daadwerkelijk geloofsvertrouwen in de levende God — inspireert ons tot metterdaad goed handelen juist binnen onze geschiedenis, hier en nu. Alleen onder dit voorbehoud heeft geloof in 'eeuwig leven', geloof in het overleven van alle goeds, ook een historische

Gister kreeg ik een brief uit Duitsland; van de Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik, waarin ik word uitgenodigd om mijn Stasi-akten uit de tijd van de DDR in te komen kijken. Ik weet niet wat er in staat, of ik de voetstappen van Petrus zal ontdekken. Maar wel weet ik dat het navolgen van Jezus – waar het in de kern van ons geloof om gaat – nooit vrijblijvend is. Wie zich het lot van arme mensen aantrekt, wie tegen de stroom in het lot van medemensen probeert te verzachten, wie zich inzet om mensen te bevrijden van hun torenhoge lasten, die moet rekenen op verzet en weerstand. Op intimidatie en manipulatie.

In die zin is Jezus een realist, als hij zich tot een ieder van ons richt: indien iemand mij wil volgen, die moet zichzelf verloochenen en zijn kruis opnemen.

Die woorden hebben Luther geïnspireerd, en zijn latere naamgenoot Martin Luther King. Die woorden hebben Oscar Romero geïnspireerd, Dietrich Bonhoeffer, Titus Brandsma. En vele, vele anderen.

Sommige hebben die in de oorlog leren kennen, en anderen zoals ik hopen dat ze er nooit in verzeild zullen raken: maar dan, wie in zo'n situatie zijn eigen huid zal willen redden, wie dan z'n haar droog wil houden¹², die zal alle zelfrespect verliezen, die zal nooit meer zonder schaamte zichzelf in de spiegel durven aankijken.

Nee, ik hoop dat we nooit in die situaties terecht komen, waar het evangelie over spreekt. Maar wat als ik toevallig getuige zal zijn hoe een stel kerels iemand een zak patat uit z'n handen slaat en zie hoe ze hem vervolgens mishandelen. Ik hoop niet dat ik dan m'n ogen zal sluiten, ik hoop niet dat ik zal doen alsof ik niets gezien heb. Hoe ik wel zal moeten reageren, weet ik niet, maar wel weet ik dat zonder persoonlijke offers, zonder risico elk christen-zijn ongeloofwaardig zal blijven. Als we trouw

grondslag voor ons verrijzenisgeloof, dankzij welbewuste humaniteit of menswaardigheid als schepping van God die ons is toevertrouwd. Juist dit wordt bezegeld door het geloof dat de Gekruisigde maar herrezen Jezus, de lijdende dienaar Gods, waarachtig de verwachte Messias is. Wij verwachten geen ander: Deze is Mijn liefste Zoon, een mens naar mijn hart!

¹² Kees van Kooten: Zwemmen met droog haar, pg. 40-41 Het betekent zoets als wel aan de goede kant staan, maar nooit vuile handen maken. Je gaat wel mee in het water, maar de ander laat je duiken. Misschien hebt u dat vroeger in zee ook wel eens gedaan. Dan stond je met een groepje jongens tot je middel in de golven en dan sprak je af om allemaal tegelijk met je hoofd onder water te gaan, maar dan bleven er altijd een paar staan. Die wachtten tot de anderen waren verdwenen en dan maakten ze gauw hun haar een beetje nat en als de rest dan weer opdook stonden ze te blazen en te proesten en in hun ogen te wrijven alsof ze zelf ook net weer boven water waren gekomen.

aan Christus willen blijven, zijn we dan ook bereid om het ons iets te laten kosten? zijn we dan bereid om iets op te zeggen? Niet om het kosten zelf, niet om het offer zelf, niet om het opzeggen zelf, niet om het kruis zelf en alle verborgen bedoelingen, die daar weer achter zitten: van zie mij weer eens een goed christen zijn. Maar alleen wanneer we in ons leven voor de keuze worden gesteld, wanneer we het op onze weg tegenkomen, wanneer mensen een beroep ons doen, wanneer gerechtigheid het van ons vraagt, wanneer de innerlijke stem ons aanzet om dan de voetstappen van Petrus te negeren en voor die van Jezus te kiezen.

Amen.